

YEŞİLHİSAR (KAYSERİ) HALI YASTIKLARI

Uzm. Adem ÇELİK*

Özet

Yeşilhisar, Kayseri'ye bağlı bir ilçedir. Yöredeki el dokumacılığı geçmiş yüzyıllarda Karahisar Halıları olarak tanınmıştır.

Yeşilhisar Halı Yastıkları'nın malzemesi yün ve pamuktur. Bu dokumalar 45-65x80-110 cm. boyutlarına ve 10 cm.'de 25-28x28-30 ilme (düğüm) sayısına sahiptir.

Renk olarak; "açık mavi, çik yeşil, yeşil, parlak kırmızı, dev tüyü, açık sarı, siyah ve beyaz" vs., motif olarak; "rozet çiçeği, koç boynuzu, inci dizisi / şerit, Türkmen gülü, sekiz kollu yıldız, yapraklı çiçek, parmak çiçeği, karatlı, kanca, ejder, akrep" vs. kullanılmaktadır.

Yeşilhisar Halı Yastıkları Yahyalı, Niğde, Nevşehir, Kırşehir, Konya Aksaray gibi merkezlerin etkisindedir.

Anabtar Kelimeler: Yeşilhisar, Kayseri, Halı, Yastık.

YEŞİLHİSAR (KAYSERİ) CARPET-COVERED PILLOWS

Abstract

Yeşilhisar is a district of Kayseri. Handwoven craftsmanship had been known as Karahisar Carpets.

Yeşilhisar carpet-covered pillows are made of wool and cotton. Their dimensions are 45-65x80-110 cm. and have 25-28x28-30 knots at every 10 cm. Colors vary from light blue, light green, green, bright red, camel-color, light yellow, black to white and motifs are badge flower, ram's horn, pearl string, Turkoman rose, eight-winged star, flower with leaves, finger flower, eagle, hoks, dragon and scorpion.

Yeşilhisar carpet-covered pillows are commonly inspired from traditions of Yahyalı, Niğde, Nevşehir, Kırşehir, Konya and Aksaray.

Key Words: Yeşilhisar, Kayseri, Carpet, Pillow.

---

* Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü Öğretim Elemanı, 25240 / Erzurum.

Yeşilhisar, Kayseri'ye bağlı bir ilçedir. İlçenin merkezi Kayseri'ye 70 km., Niğde'ye 64 km. uzaklıktadır.¹

Eski adı "Develi Karahisar / Karahisar"² olan Yeşilhisar, Osmanlı zamanında Niğde Sancağı'na bağlı bir kasabaydı. Bu bölgede yaşayan halkın bağlı olduğu cemaatler hakkındaki bilgileri II. Bayazıt Devri'nde yazılan Karaman Eyaletlerini içine alan defterden edinmekteyiz.³

Yeşilhisar (Karahisar) Kazası'nda yaşayan cemaat sayısı o zamanlarda 12 idi. Bunların beşi "şehzade hassı", beşi "zeamet", biri de "tımar" kaydedilmişti. Şehzade hassı kaydedilen cemaatler şunlardı; Kayanlu Cemaatı: "etrak-ı müteferrika" olan Çoma-oğlu cemaatı ve Gür-orhanlı cemaatı.⁴ Yörükân-ı Bıyıklı, İsa Hacı ve Kanaatli, Yenibeğli, Sekilik Mezrası Yörükânı ve Künbed Kışlağı Yörükânı cemaatleri ise "tımar-ı zaim" olarak kaydedilmiştir.⁵ Çakırlar cemaatı vakıf kaydedilirken,⁶ Bel-viran mezrası cemaatı ise tımar olarak kaydedilmiştir.⁷

Bu topluluklar göç ettikleri yerlerden getirdikleri maddi kültürü bu yörede yeni bir sentez halinde sunmayı başarmıştır. Bu oluşumla birlikte geleneksel el dokuma sanatları da gelişmiştir. Bu bağlamda günümüze gelene kadar halkın geçim kaynakları arasında halıcılık önemli bir yer tutmuştur. Ancak, yöre dokumacılığının tarihi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte, XX. yüzyılı aşan örnekde yoktur.

Yeşilhisar geçmiş yüzyıllarda Karahisar Halıları ile tanınmıştı. 1973'lü yıllara gelindiğinde ilçe merkezinde 600 kadar halı tezgahının olduğu bilinmektedir.⁸ Günümüzde halıcılık faaliyetleri kısmi olarak sürdürülmekle birlikte, köy ve kasabalarda halkın kendi ihtiyacı için dokumacılık yaptığı bilinmektedir. Bu yörede dokunan halıların büyük bir kısmı ticari kaygılardan

¹ Kayseri İl Yıllığı, 1973.

² Mustafa Oflaz, "16. Yüzyıl Başlarında Karahisar-ı Develi Kazası (İdarî Yapı, İskân ve Nüfus)", III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bil., Kayseri, 6-7 Nisan 2000, Kayseri 2000, s.341.

³ Oflaz, a.g.e., s.345, Konu hakkında bkz.: Mustafa Oflaz, 16. Yüzyılda Niğde Sancağı, (Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üni., Sosyal Bilimler Ens.), Ankara 1992, s.41-52; Mustafa Oflaz, "Karaman Eyaleti Şehirleri (Konya-Kayseri-Niğde)", Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.1, Y. 2000, s.173-185.

⁴ Oflaz, a.g.e., s. 95; Mustafa Oflaz, "16. Yüzyıl Başlarında Karahisar-ı Develi Kazası (İdarî Yapı, İskân ve Nüfus)", s.345; İstanbul Başbakanlık Arşivi, 1502 tarihli Karaman Cemaatleri Mufassal Tahrir Defteri (TT 32), s. 286, 288, 289, 290.

⁵ (TT 32), s.285, 287, 289, 290.

⁶ (TT 32). s.288.

⁷ (TT 32), s.290.

⁸ Kayseri İl Yıllığı, 1973.

dolayı komşu ilçe olan Yahyalı Halıları'nın motiflerini kullanmaktadır. Bu nedenle bu bölgede dokunan halılar yurt çapında Yahyalı Halısı olarak bilinmektedir. Ancak Yeşilhisar'ın kendine özgü karakterdeki halı örnekleri, günümüzdeki değişen tiplerden farklılık arz etmektedir. Bu özellik renk ve motif olarak kendini göstermektedir.

Halı çeşitlemeleri içerisindeki halı yastıkları, insanların evlerinde otururken sırtını dayamak için dokunmuş oldukları kullanım tiplerindedir. Yeşilhisar halı yastıkları da bu amaçla dokunmaktadır.

Yörede dokunan halı yastıklarının malzemesi yün ve pamuktur. Arış (çözgü) ve argaç (atki) iplerinde kullanılan pamuğun halı yastıklarının yüzeyinin daha diri ve dayanıklı olmasını sağlamak için kullanıldığı düşüncesindeyiz. Zira, yörede yer sergisi olarak kullanılan halılarda yünün kullanım oranı daha yüksektir.

Halının dokunması sırasında tezgahdaki çözgü iplerinin artanlarını değerlendirmek için dokunan halı yastıklarının çözgü ve atıklarının genellikle yünden olduğu gözlenmektedir (Resim: 1). Bu tipteki örneklerde arış sayısı, dokunan halının enine göre ayarlandığı için eninde uzamalar meydana gelmektedir. Bu yüzden halı yastıklarında standart bir ölçüden bahsetmek güçtür. Ancak, incelenen örnekler baz alındığında; 45-65x80-110 cm. boyutlarında ve 10 cm.²de 25-28x28-30 ilme (düğüm) sayısı arasında değişmektedir.

Yeşilhisar halı yastıklarında dikkat çeken en belirgin renkler arasında; açık mavi, çivit mavi, açık yeşil, yeşil, parlak kırmızı, deve tüyü rengi, açık sarı, siyah ve beyazı saymak mümkündür. Yöre dokumalarını komşu bölgelerden (Yahyalı, Kayseri, Niğde, Maden / Çamardı, Nevşehir vs.) ayırt eden en önemli özellik, ana renk olan sarı ve mavinin karışımından meydana gelen tonların dokuma üzerinde hakim olmasıdır. Bu yönüyle Maden / Çamardı dokumalarından kısmen de olsa etkilenmiştir. Ancak, kendine özgü renk özelliği ve kompozisyon içerisinde yorumlanışı açısından Yeşilhisar halı yastıklarını farklı bir grup içerisinde değerlendirmek uygun olmalıdır.

Yörede yapmış olduğumuz incelemeler sırasında geleneksel usûllerle iplerin boyanması hakkında bir uygulama ve ayrıntılı bir bilgi edinemedik. Şimdilerde halıların fabrikadan alınan boyalı iplerle dokunduğu, geçmişte halkın iplerini kendilerinin doğal yöntemlerle boyadıkları, arada bir ticaret için gittikleri Niğde ve Bor (Niğde)'daki boya ustalarına da iplerini boyattıkları aktarılan bilgiler arasındadır.⁹

⁹ Bu bilgileri aktaran kişi; Kayadibi (Tiras) Köyü'nden 78 yaşındaki İsmail ARI (Çiftçi).

Bu yöredeki ip boyama usûlleri ve kullanılan malzemeler hakkındaki en derin bilgileri Prof. Dr. Selçuk MÜLAYİM vermektedir. “Kayserili veteriner Abdülkadir Zamantılı’dan 1940 yılında Yeşilhisar’ın İdris Mahallisi’nde oturan Hacı Ali TELGRAD’ın eşi Fatma TELGRAD’dan alınan bilgiler şöyledir:

Sütleğen: Ceviz gibi kat kat tenekeye basılır. Çıkan renk biraz esmer et rengidir. Daha koyusu için çarşıda bulunan “şıplık (demir sülfat)” denilen maddeden, nohut kadar suya koruz. Ve ipleri daldırıp-çıkartıp, bol suyla durularız, asarız. “Şıplık” denen taş boyadır. Bu taş Araplı Yokuşu dibindeki içme yanında bulunur, adına “seğ” bulunduğu yere de “Seğlik Deresi” derler. Bu madde, demir sülfat filizinden dönüşmüş demir sülfattır.

Kuru kayısı yaprağı: Açık et rengi verir.

Serkele: Üzüm vakti mavi çiçek açan bir ottur, kahverengi boyanır. Çiçekleri ufak olup uyuz olanlar sürerse iyi olurlar. Bir kat ip, bir kat ceviz kabuğu ile teneke doldurulur, biraz su koyup kaynatılır. İp istenen tonu alınca tenekeden çıkarılır.

Ceviz: Dalı, kökü veya kabuğundan; yeşili az kahverengi kahverengi boyanır. Kabuğun boyası yeşil tonu biraz daha artırır. Bir kat ip, bir kat ceviz kabuğu ile teneke doldurulur, biraz su koyup kaynatılır. İp istenen tonu alınca tenekeden çıkarılır.

Yabani nane: veya “yarpuz” denilen ottan saman sarısı olur. Biraz koyu olmasını istersek, biraz hayvan gübresi külüne batırırız. Öteki renkler de bu küllü suyla koyulaştırılır.

Soğanın kırmızı kabukları: ile açık kahverengi elde edilir.

Cehri: Ufak boylu ağacın yarım santim çapındaki meyvesidir. Bunun tohumu ile yarpuzun renginden biraz daha koyu sarı elde edilir. Yaprağı ile daha koyu, tanesiyle daha açık ve parlak sarı oluyor.

Kök boyanın: iç odunundan da sarı boya elde edilir. Kök boyanın dış kabuğunu döğüp ezdikten sonra, ılık suyla ıslatıp, güneşe bırakıp bir hafta sora çevrilir, bir hafta öyle bırakırız. İp, koyu kırmızı olur. Kalan suya ip batırılırsa biraz daha açık olur. Kayın validem ayranın süzölmüş suyu ile kök boyar ve <ayran alası> derdi.

Kök Yavşan: veya yavşan süpürgesi ile sarı renk elde edilir. Üç gün kemre külüne (kurumuş hayvan gübresi külü) bırakılırsa; yeşilimsi kahverengi olur.

Eynik: Koyu kaynarsa siyah olur. İp çıktıktan sonra kalan suya ip batırılırsa, morumsu koyu veya açık mavi olur.

Meşe yaprağı: ile kızıl çalar kahverengi olur.

Gelincik yaprağı: ile hafif pembe bir renk olur.

Karamuk alı: Kökünden leylak rengi olur. arşı boyası ile boyamak lazım geldiğinde yine bu boyalardan birisine batırıp bilahare arşı boyasına batırılırsa; arşı boyasının rengi daha sabit olur.”¹⁰

Yeşilhisar halı yastıkları Anadolu’daki birçok merkezde olduğu gibi halı dokumaların kompozisyon ve motif özelliklerinin sadeleştirilmiş şekillerinden oluşmaktadır.¹¹

Yöredeki halı yastıkları genellikle içten dışa doğru; göbek, salbek, mihrap, köşe ve tek bordürden oluşmaktadır. Bu kısımlarda çift göbek ve serpm motiflerinin uygulandığı farklı örnekler de bulunmaktadır (Resim: 2, 3).

Halı yastıkları kompozisyon olarak; tek ve çift göbekli örnekler bir merkezden gelişen motiflerden oluşmaktadır. Göbek kısımları dikkörtgen boyutlardaki yastıkların boyuna göre uzatılmıştır. Bu kısım yöre yastıklarında hakim durumdadır. Geometrik hatlarla belirgenleştirilen göbek örneklerinin yanı sıra (Resim: 2, 5), simetrik girift hatların da bulunduğu örnekler bulunmaktadır (Resim: 1, 4, 6).

Göbeğin şekillenmesinde Maden-Çamardı (Resim: 7), Bor (Resim: 8) (Niğde), Ereğli, Karapınar, Ladik / Sarayönü (Konya) (Resim: 9) gibi merkezlerdeki halılar da benzer tiplerin etkisindedir.

Yeşilhisar halı yastıklarının göbek kısmı ile mihrapları arasında kalan zeminin genellikle sade-motifsiz tutulduğu görülmektedir (Resim: 1, 2, 4, 6). Mihrabı olmayan tiplerde zemini farklı motiflerle doldurulan örnekler de bulunmaktadır (Resim: 5).

Göbek kısmının iki ucunda salbek bulunmaktadır. Bu kısımları içine alan iki yandaki mihrap nişlerinin merdiven, düz ve girift hatlı şekillerden oluştuğu örnekler vardır. Bu tipler özellikle, Kırşehir, Konya, Niğde, Aksaray, Yahyalı (Kayseri) gibi merkezlerdeki halı yastıkları ile benzerlik içindedir. Ancak, Yahyalı, Ereğli ve Taşpınar (Aksaray)’daki örneklerde mihrap konturları ortaya kadar uzanarak, göbeği tamamen kuşatmaktadır (Resim: 10, 11)

Yöreye ait bir yastık örneğinde (Resim: 11) ise, köşelere doğru girinti yapan şekil stilizasyona uğramıştır. Bu örneğin orijinalinin Karapınar (Konya) Halısı’nda olduğu gibi, “koç boynuzu / ok başı” şeklinde olduğunu düşünmekteyiz (Resim: 12).

¹⁰ Selçuk Mülayım, “Kök Boyalar Üzerine Birkaç Not”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, (Türk Halıları Özel Sayısı), S.32, Ekim 1994, s.135-136.

¹¹ Bu yüzden, konu aktarılması sırasında yapılacak olan karşılaştırma-değerlendirmeler yer sergisi ve yastık halıları arasındaki fark gözetmeksizin yapılacaktır. Zira, teknik, malzeme ve dokuyucular değişmemektedir.

Yöre halı yastıklarının orta kısmını çevreleyen tekli bordürün iki yanında kalın kontur çizgileri ile belirtilmiş “inci dizisi / şerit” şeklinde hatlar uzanmakta olup, bu kısım dokumada etkili değildir. Bordür de orta kısma göre daha incedir. Bu yönüyle Maden / Çamardı ve Bor (Niğde) halı seccadeleri ile bir benzerlik içindedir (Resim: 8, 13). Yahyalı, Ereğli ve Taşpınar (Aksaray) halı yastıklarında ise bordür kısmı kalın tutulmaktadır (Resim: 10, 11).

Yeşilhisar halı yastıklarının göbek kısımlarında merkezi bir motiften gelişen geleneksel özellikteki motifler bulunmaktadır. Bunlar arasında “sekiz kollu yıldız” (Resim: 6, (Çizim: 1), “rozet çiçeği” (Resim: 4), “Türkmen Gülü / Hun Gülü / çapraz çiçek” (Resim.: 1) motiflerini sıralamak mümkündür. Bu motiflerden gelişen simetrik esasa dayalı kompozisyonların dört köşesinde “rozet ve gonca çiçekleri” yer almaktadır (Resim: 4, 5, 6, (Çizim: 1). Bunların dışında kalan diğer geometrik ve bitkisel motifler ara dolgu olarak kullanılmıştır. “Türkmen Gülü / Hun Gülü / çapraz çiçek” motifine benzer örneklerin Orta Asya’dan gelen bir gelenekle Anadolu’da yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir (Resim: 14, 15).¹² Bu motif bu süreçte çeşitli form değişikliklerine uğrayarak üslûplaşmıştır.¹³

Yöredeki tek ve çift göbekli halı yastıklarında (Resim: 2) işlenen göbek motifleri kaynaklarda “mandala”¹⁴ olarak adlandırılmaktadır. Orta Asya kökenli olan “mandala” motifi, doğunun güçlü, enerji dolu yönünü göstermektedir. Bu motif Anadolu Selçukluları’ndan günümüze kadar gelen sanatlarda da kendini göstermiştir. Anadolu’nun çeşitli bölgelerinde dokunan halı ve kilimlerde farklı varyasyonlarda bu motif işlene gelmiştir.¹⁵ Bu motifin en çok kullanıldığı

¹² E. Fuat Tekçe, **Pazırık, Altaylardan Bir Halının Öyküsü**, Ankara 1993, s.98; Neriman Görgünay-Kırzioğlu, **Altaylardan Tuna Boyuna Türk Dünyasında Ortak Yanışlar (Motifler)**, Ankara 2001, s.9, 67, 68, 70.

¹³ Neriman Görgünay-Kırzioğlu, **Altaylardan Tuna Boyuna Türk Dünyasında Ortak Yanışlar (Motifler)**, Ankara 2001, s.67.

¹⁴ Mehmet Ateş, **Mitolojiler, Semboller ve Halılar: Koç Boynuzu, Elibelinde**, s.88, 159; Bekir Deniz, **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yayılar**, s.180, 195; Nalan Türkmen, “Kaybolmuş Bir Halı Yöresi Obruk”, **Antik ve Dekor**, S.22, 1993, s.64-68.

¹⁵ Beyhan Karamağaralı, “Halı Sanatı Üzerine”, **Türk Soylu Halkların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bil.**, Kayseri, 27-31 Mayıs 1996, Ankara 1998, s.178-179; Deniz, a.g.e., s.195; Maya Cumaniyazova, “Türkmen Halılarına Yansıyan Evren Anlayışı”, **Erdem, Halı Özel Sayısı-I**, C.10, S.28, Ankara, Ekim 1999, s.75-78; Maya Cumaniyazova, “Türkmen Halısı Evrenin Minyatürdeki Modelidir”, **Uluslar arası IV. Türk Kül. Kon. Bil.**, 4-7 Kasım 1999, Ankara 1999, s.143-147.

merkezlerin başında Konya, Niğde, Nevşehir ve Kayseri gelmektedir (Resim: 12).¹⁶

Örnekteki bu motif bir merkezden çıkan geometrik hatlarla eşit odacıklara ayrılmaktadır. Bu kısmın merkezinde “rozet çiçeği” ve dört bir yandaki odacıklarda profilden görünen “yapraklı çiçek” motifleri bulunmaktadır. Bu motifler “akantus yaprağı” şeklindeki hatlarla çiçeğin gövdesinden çıkarak kuşatmaktadır.

“Rozet çiçeği” motifi Afyon, Muğla, Konya, Kırşehir, Niğde, Aksaray, Kayseri, Gaziantep, Tunceli, Ağrı vs. gibi Anadolu’nun pek çok merkezinde aynı üslûpta beğeni ile işlenmektedir.¹⁷

Diğer iki örnekte salbeklerin göbek motifinin birer devamcısı gibi düzenlendiği görülmektedir (Resim: 2, 4). Diğer üç örnekteki bu kısım göbekten tamamen kopuk-farklı tipte gelişmektedir (Resim: 1, 5, 6, (Çizim: 2, 3, 4). Bu örneklerin bir tanesinde Bor (Niğde) halı yastıklarında (Resim: 16) ve Yahyalı (Kayseri) seccadelerinde (Resim: 17, (Çizim: 2) karşılaştığımız vazodan çıkan üç kollu “parmak çiçeği” motifleri bulunmaktadır. Diğer ikisinde ise, Ereğli (Konya) halılarında ve Taşpınar (Aksaray) halı yastıklarında (Resim.: 11) olduğu gibi “kartal ve kartal kanadı” şekillerini görmekteyiz. Bu tipteki salbekleri Orta Anadolu’daki diğer merkezlerde de görmek mümkündür (Çizim: 3, 4).

Yeşilhisar halı yastıklarında karşılaştığımız bir başka örnekte ise, alıştığımız şekilde düzenlenen göbek hatlarına yer verilmeden zemin üzerine serpiştirilen motif birlikteliklerine rastlamaktayız (Resim: 3).

Merkezi bir motif gelişiminden bahsedemeyeceğimiz bu örnekte, simetrik olarak düzenlenmiş benzer iki kompozisyon bulunmaktadır. Kompozisyonlardan birini ele alacak olursak; dokumanın merkezinden mihrap kısmına doğru yükselen bir düzenleme ile karşılaşmaktayız. Çok fazla stilizasyona uğramış olan bu kompozisyona genel olarak bakıldığında; dokumanın formuna göre uyarlanarak üslûplaştırıldığı görülmektedir.

Kompozisyonda mavi ve açık mavinin geçişi ile sağlanan, iki tarafta ağzını açmış “ejder” figürü, hemen üstünde geometrik ve bitkisel formlarda belirginleşen

¹⁶ Ayan Gülgönen, **17-19. Yüzyıl Konya Kapadokya Halıları**, İstanbul, 1997, s.70-79; Hakan Çiloğlu, **Kapadokya Yöresi Halıları**, (Sanatta Yeterlilik Tezi, Marmara Üni. Sosyal Bilimler Ens. Geleneksel Türk El Sanatları Ana Sanat Dalı), İstanbul, 1996, s.33-59, 187-205; Hakan Çiloğlu, “Nevşehir, Niğde, Konya Yöresi Halılarının Kompozisyon Özelliklerinin İncelenmesi”, **Erdem**, (Halı Özel Sayısı-I), C.X, S.28, Ankara, Ekim 1999, s.95-99.

¹⁷ Adem Çelik, “Doğubayazıt ve Çevresi El Dokuma Yayıları”, **Güneşin Doğduğu Yer: Doğubayazıt Sempozyumu**, İstanbul 2004, s.372-374.

“hayat ağacı” motifi, bu motifin üzerinde “çınar yaprağı” şeklinde bir görünüm arz eden fakat “kartal”ın kanatları olduğunu düşündüğümüz motif, kanatların hemen arasında ise kartalın baş tarafı bulunmaktadır. Açık yeşil, mavi, açık mavi, kırmızı ve siyah gibi birbirinden bağımsız şekillenmelerin farklı renklerde kullanıldığı bu kompozisyon, açık sarı zemin kullanılarak daha belirgin hale getirilmiştir.

Bu örnekteki kompozisyon tiplerinin mimaride sıkça karşılaştığımız “ejder/ aslan / bitkisel motif / hayat ağacı ve çift başlı kartal” motiflerinden oluştuğunu görmekteyiz (Çizim: 5, 6, 7, 8).¹⁸

Örneğin orta kısmının kenarlarından mihrap başlangıçlarına kadar uzanan “kanca / çengel / kartuş / canavar ayağı” motifleri özellikle, Orta Anadolu’da dokunan seccadelerde ve yer sergilerinde¹⁹ aynı tipte beğeni işlenmektedir (Resim: 18).

Yeşilhisar halı yastıklarında mihrap ve köşe kısımlarının kullanılmadığı örnekler de bulunmaktadır (Resim: 5). Köşelerin yerine iri tutulmuş 4 adet “akrep / çıyan” motifi yerleştirilmiştir. Bu motifin altında kalan ara boşlukta ise birbiri ile ince hatlarla irtibatlandırılmış “papatya çiçekleri” işlenmiştir. Bu tipteki “akrep / çıyan” motiflerinin, benzer şekilde kullanıldığı örnekler, Bor (Niğde) halı yastıklarında görülmektedir. Bu motif, Anadolu’daki birçok halı ve düz dokumalarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu tip örneklerdeki göbek kısmı dokumanın tamamına hakimdir.

Yöredeki halı yastıklarında “sandık/ayetlik” kısımlarına yer verilmemiştir. Sandıklı örnekler bu bölgeye yakın mesafede olan Maden-Çamardı (Resim: 10), Bor, Melendiz (Niğde), Taşpınar (Aksaray) (Resim.: 11) ve Ereğli (Konya) (Resim: 13) halı yastıklarında rastlamaktayız.²⁰ Yeşilhisar halı yastıkları bu yönüyle bu merkezlerden farklılık göstermektedir.

Yöredeki halı yastıklarında “sinekli köşe” olarak tabir edilen taneli motiflere yer verilmektedir (Resim: 1). Benzer tipteki örnekler Kırşehir²¹ (Çizim: 9), Bor, Kemerhisar (Niğde) halı yastıkları (Resim: 8) ve Nevşehir, Gördes, Kula halılarında da kullanıldığı bilinmektedir.

¹⁸ Gönül Öney, “Anadolu Selçuklu Sanatında Hayat Ağacı Motifi”, *Belleten*, C.XXXII, S.125, Ankara 1968, s.25-36.

¹⁹ Nalan Türkmen, “Kaybolmuş Bir Halı Yöresi Obruk”, s. 65, 67.

²⁰ Bekir Deniz, “Taşpınar Halılarında Desen”, *I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bil.*, İzmir, 18-21 Kasım 1981, İzmir 1984, s. 112-119.

²¹ Bekir Deniz, “Kırşehir Halıları”, *Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi*, S. 3, İzmir 1984, s.49; Bekir Deniz, “Aksaray Müzesi Halıları”, *III. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bil.*, 23-25 Kasım 1983, İzmir 1984, s. 124.

Yeşilhisar halı yastıklarının köşelerinde kullanılan bir başka motif ise, “insan” olarak tabir edilen figürdür. Bu motif Kalecik (Ankara), Taşpınar,²² Arısama-Ereğli (Konya),²³ Bor, Çamardı, Niğde (Merkez), Kırşehir gibi İç Anadolu Bölgesi’ndeki merkezlerde yaygın olarak kullanılan bordür motifidir. Benzer örneklerin Balıkesir Sındırgı-Yağcıbedir Halısı’nın orta kısmında daha yalın olarak işlendiği görülmektedir (Resim: 19).²⁴

Tekli bordürlerde birbirini takip eden zencirek şeklindeki “çakmak / deve boynu” yöredeki halı yastıkları için vazgeçilmez motiflerdendir (Resim: 2, 3, 4, 5, (Çizim: 10). Kırşehir kilimlerinde²⁵ ve Kars, Ardahan²⁶ halılarında benzer formlarda motif örnekleri işlenmektedir. Yörede kullanılan bir başka motif ise, “testere dişli çiçek” tir (Resim: 1, (Çizim: 11). Bu motif ince kontur çizgileri ve “göz” motifleri ile birbirine bağlanarak, bir silsile oluşturmaktadır. Benzer örnekler Kırşehir, Kula,²⁷ Niğde yöresi halılarının bordürlerinde de kullanılmaktadır.²⁸

Değerlendirme-sonuç:

Yeşilhisar halı yastıkları yakın mesafedeki il ve ilçelerde dokunan halı dokumaları ile kompozisyon ve motif özellikleri olarak benzerlik taşımaktadır. Bu yönüyle Kayseri, Konya, Niğde, Aksaray, Nevşehir, Kırşehir gibi merkezler içerisine dahil edebileceğimiz bir yöredir. Zira Yeşilhisar, coğrafî olarak da bu bölge içerisinde yer almaktadır.

Yeşilhisar’ın ismini zikrettiğimiz bu merkezlerden farklılık göstermesindeki en önemli etken, dokumalarda kullanılan renklere aittir. Açık yeşil, yeşil, sarı, açık mavi, kırmızı, deve tüyü renkleri yöreye özgü bir şekilde kullanılmakta ve dokumada etkili olmaktadır. Bu tarzdaki renklere en yakın örnekleri, Maden-Çamardı halı dokumalarında görmekteyiz. Yöreye ait yakın tarihli örnekler ise kısmi olarak Nevşehir ve Bor’dan etkilenmiştir. Yahyalı, Melendiz (Niğde),

²² Bekir Deniz, “Kırşehir Halıları”, s. 61-62.

²³ Bekir Deniz, “Arısama Halıları”, *Lale*, S. 5, Aralık 1987, s. 10.

²⁴ Bekir Deniz, *Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları*, Ankara 1998, s. 62-63.

²⁵ Recai Karahan, “Kırşehir Kilimlerin Dünü Bugünü”, *Türkiye’de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatları İçindeki Yeri Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 1997, 75-76.

²⁶ Neriman Görgünay-Kırzioğlu, “Kars-Ardahan Çevresinde Tarih Yazılı Halı Kilimlerden Örnekler”, *Kültür ve Sanat*, Y. 2, S. 8, Aralık 1990, s. 23.

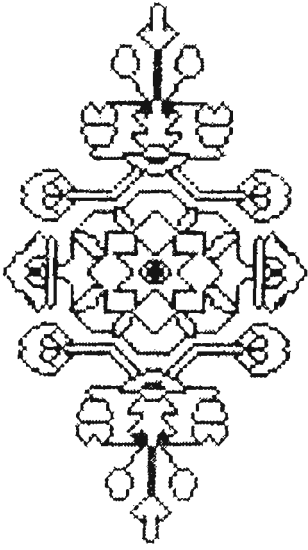
²⁷ Elvan Anmaç, “Kula Halılarının Kompozisyon Özellikleri ve Kula Halılarında Kullanılan Motifler”, *Erdem*, (Halı Özel Sayısı-I), C.X, S.28, Ankara Ekim 1999, s. 157; Görgünay-Kırzioğlu, a.g.e., s. 7, 76, 139.

²⁸ Bekir Deniz, “Aksaray Müzesi Halıları”, s. 112-113.

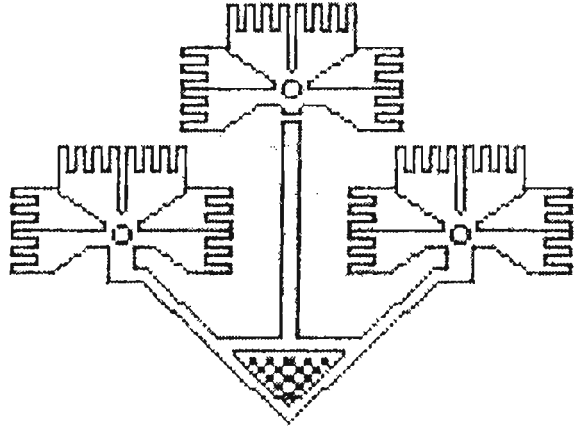
Arısama ve Taşpınar gibi merkezlerde görülen koyu renklerin hakimiyetinden burada söz etmek güçtür.

Yöredeki halı yastıklarının 50-60 yılı aşmayan örneklerindeki kompozisyon ve motiflerinde geometrik karakterler yerini girift hatlara ve bitkisel motiflere bırakmaya başlamıştır.

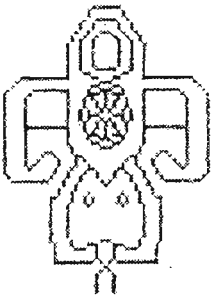
Yeşilhisar halı yastıkları Yahyalı'daki örneklerin kendine özgü klasik tipinden uzaktır. Genel kompozisyon özellikleri içerisinde az da olsa benzerlik olmasına rağmen, motif olarak çok fazla benzerlik yoktur. Yöredeki halı yastıklarında sandık/ayetlik kısmı kullanılmamaktadır. Halbuki, Orta Anadolu'daki halı dokumaları içerisinde bu kısma yer verildiği bilinmektedir.

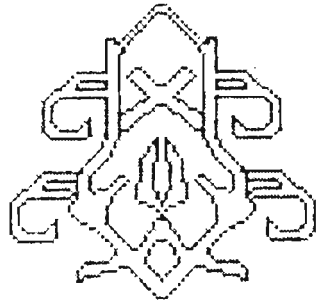
Çizim : 1

Çizim : 2

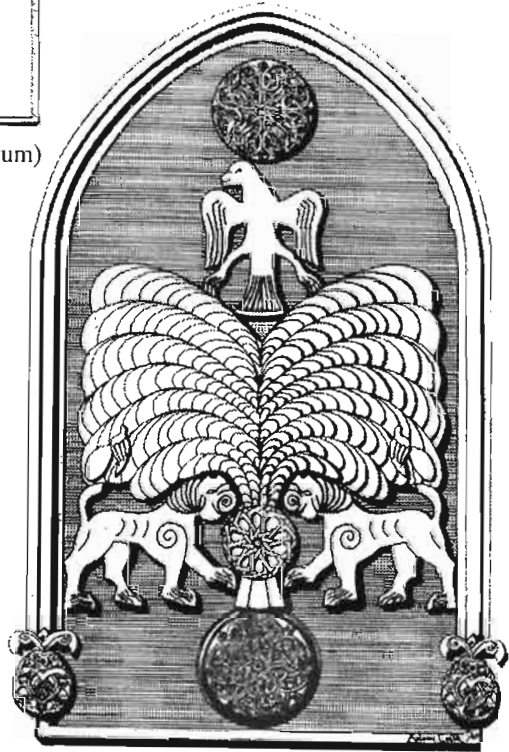
Çizim : 3

Çizim : 4

Çizim : 5 Çifte Minareli Merese'den (Erzurum)

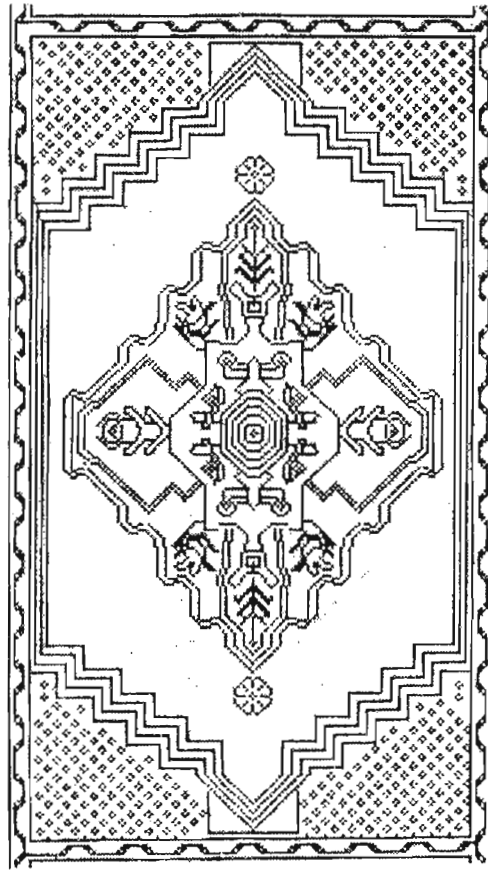
Çizim : 6 Yakutiye Medresesi'nden (Erzurum)

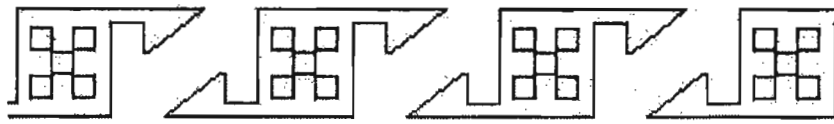
Çizim : 7 Çifte Minareli Merese'den (Erzurum).

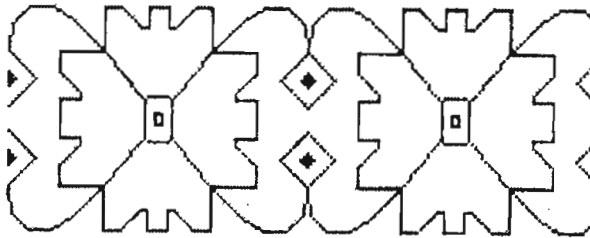
Çizim : 8 Çifte Minareli Merese'den (Erzurum).

Çizim : 9 Kırşehir halısı (B. Deniz'den).

Çizim : 10

Çizim : 11

Resim : 1 Yeşilhisar/Kayseri halı yastığı

Resim : 2 Yeşilhisar/Kayseri halı yastığı

Resim : 3 Yeşilhisar/Kayseri halı yastığı

Resim : 4 Yeşilhisar/Kayseri halı yastığı

Resim : 5 Yeşilhisar/Kayseri halı yastığı

Resim : 6 Yeşilhisar/Kayseri halı yastığı

Resim : 7 Maden - Çamardı / Niğde halısı

Resim : 8 Bor / Niğde Halı Yastığı

Resim : 9 Ladik ya da Sarayönü / Konya yolluk halısı

Resim : 10 Ereğli / Konya halı yastığı

Resim : 11 Taşpınar / Konya halı yastığı

Resim : 12 Karapınar / Konya yolluk halısı

Resim : 13 Maden-Çamardı / Niğde halı yastığı

Resim : 14 Heybe (Urfa, N. Görgünay-Kırzioğlu'dan)

Resim : 15 Eleşkirt/Ağrı halı yastığı
(N. Görgünay-Kırzioğlu'dan).

Resim : 16 Bor/Niğde halısı

Resim : 17 Yahyalı /Kayseri halı seccadesi.

Resim : 18 Kırşehir halı seccadesi

Resim : 19 Yağcıbedir-Sındırgı/Balıkesir halı seccadesi (H. Acun'dan).